

BİR İNSAN~I SELİM

PROF. DR. AZMİ ÖZCAN'A ARMAĞAN

Editörler

REFİK ARIKAN - HALİM DEMİRYÜREK

LOTUS YAYINEVİ - 95

BİR İNSAN-I SELİM
PROF. DR. AZMİ ÖZCAN'A ARMAĞAN

Editörler REFİK ARIKAN-HALİM DEMİRYÜREK

ISBN 978-975-6665-95-4
Yayıncı Sertifika No 13267

© Refik Arıkan&Halim Demiryürek

Bu kitabın tüm hakları Refik Arıkan ve Halim Demiryürek'e aittir.
İzinsiz kopyalanması hukuki açıdan sorumluluk doğurur.

Yayına Hazırlayan Mustafa Serin
Kapak Tasarımı İsa Kalkan

Baskı Notları
Nisan 2016 (1000 adet)

Baskı SEÇİL OFSET (Sertifika No: 12068)
100. Yıl Matbaacılar Sitesi, Bağcılar İSTANBUL
(0212) 629 06 15

LOTUS YAYIN GRUBU
Gelemiş Mahallesi Tömler Sokak No 27 Kaş-Antalya
www.lotuskitap.com

LOTUS YAYINEVİ, LOTÜS Yayıncılık Reklamcılık Matbaa Bilgisayar
Bilişim ve İletişim Ticaret Limited Şirketi yayın markasıdır.

MATÜRİDİ'YE GÖRE DİNİ TEBLİĞ METODU

Ramazan BİÇER*

Giriş

Tebliğ, dini bilmeyen veya dini kültürü yetersiz olan kimselere, doğru bilgi sahibi olmasını sağlamak amacıyla dini sunum yapmaktır. Benzer anlam taşıyan irşad ise, hakikat konusunda bilgi sahibi olmakla birlikte, yeterliği görülmeyen konu ve alanlarda, insanları aydınlatmaktır. Bu doğrultuda tebliğin hedef kitlesi, hak dine inanmayanlar; irşadın muhatapları ise söz konusu hak dine inananlardır.

Konuyla bağlantılı bir başka terim olan, "*Emir bi'l-ma'ruf nehiy-i ani'l-münker*" terimindeki ma'ruf, akıl ve şeriat bakımından iyi olarak nitelenen; münker de, akıl ve şeriat açısından benimsenmeyen ve yadırganan düşünce, söz ve davranışlardır. Bunun yanında ma'ruf, alışılıp benimsenmiş gelenek şeklinde de tanımlanmıştır¹.

Her ikisini de kapsayan bir başka terim ise, da'vettir. Genel anlamıyla Müslüman olmayanları İslam dinini benimsemeye ve Müslümanları da inançlarının buyruklarını yerine getirmeye çağrı anlamındaki da'vet, aynı zamanda muhatabın temayülünü yönlendirmeye yönelik bir eylemdir. Buna göre tüm ilgili kavramlar, karşı taraftaki şahsın iradesini zorlayıcı bir anlam taşımamaktadır.

Bu bağlamda, Hayber Kalesi'nin kuşatıldığında Hz. Ali'nin, kaledeki Yahudilerin, Müslümanlığı seçmeleri için zorlanması gerektiği tezine, Hz.

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Musa Çağrı, "Emir bi'l-Ma'ruf Nehiy ani'l-Münker", *T. D. V. İslam Ansiklopedisi*, XI İstanbul 1995, s. 139.

Peygamberin, acele etmemesi, sakin bir şekilde kaleye girmesi ve ardından Yahudilerin İslam'a davet edilmesi gerektiği şeklindeki öğüdü anlamlıdır. Hadisin devamında şöyle buyurulmuştur: "Tek bir kişinin senin irşadıyla Müslüman olması, çok değerli kızıl develerin sana ganimet olarak verilmesinden çok daha hayırlıdır" (Buhari, "Cihad", 102; Müslim, "Feda'ilü's-sahabe", 34).

Öz itibarıyla bir şeyi ve haberi ulaştırmak anlamına gelen tebliğ, daha çok manevi alanda ve dini sahada gerçekleşmektedir. Dini buyrukların bir şekilde insanlara iletilmesi ve bu konuda tebliğ yapan kimsenin herhangi bir etkin faktör konumunda olmadan, sadece verileri aktarması hedeflenmektedir. Bu nedenle Kur'an'da, "Peygamber sadece tebliğ eder" (el-Maide 5/99) buyurulmuştur.

Aynı zamanda tebliğ, karşı taraftaki kimsenin hakkı bilmesi ve ona, iradesi doğrultusunda ulaşması amacıyla, iyiliğini istemektir. Bu da bir öğüt şeklinde yorumlanır. Bu nedenle Kur'an'da, Hz. Peygamberin tebliği, öğüt olarak ifade edilmiştir. "Habibim, öğüt vermeye devam et; çünkü öğüt müminlere fayda verir" (ez-Zariyat, 51/55), "Onlar, kalplerindeki Allah'ın bildiği kimselerdir. Sen o münafıklara aldırış etme; kendilerine öğüt ver, içlerine işleyecek, dokunaklı sözler söyle" (Nisa, 4/63) şeklindeki âyetlere bu bağlamda yaklaşmaktadır.

Matüridi öğüdü, aklın uygun gördüğü ve hikmetin de gerektirdiği durum şeklinde yorumlamıştır. Buradaki hikmet aynı zamanda bilgi ve amel birlikteliğiyle ortaya çıkan bir sonuçtur. Hikmet, aynı zamanda bir şeyi yerli yerince gerçekleştirmek anlamı taşımaktadır².

Tebliğ, da'vet ve irşad, Kur'an'da doğrudan peygamberlere yönelik bir buyruk olmakla birlikte, aynı zamanda mü'minler için de bir görev olarak kabul edilmiştir. Bu sorumluluk, "emir bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker" görevi doğrultusunda değerlendirilmektedir. Bu ise, daha çok Müslümanların kendi aralarındaki durumlarıyla bağlantılıdır. Bu durumda irşad, tebliğ ve da'vetten daha özel anlam taşımaktadır.

Kur'an'da hidayet tamamen Allah'ın bir fiili olarak değerlendirilirken, irşad ve tebliğin sonucuna yönelik olarak, dini sunum yapan kimsenin yaklaşım ve tutumlarına önem atfedilmektedir³.

² Ebu Mansur Matürîdî, *Te'vilatü'l-Kur'an*, Ed. Bekir Topaloğlu, İSAM, VIII, İstanbul 2010, s. 217.

³ Bekir Topaloğlu, "İrşad", *T. D. V. İslam Ansiklopedisi*, XXII, İstanbul 2000, s. 455.

Matüridi, dini, iradi bir eylem sonucu seçim olarak algılar. Bu seçme eyleminde, içsel ve dışsal olarak çeşitli faktörler rol oynar. Her iki kategorideki bu etkenler, bireyin tercih yapmasında belirli oranlarda etkileme gücüne sahiptir. Bu faktörler bir insanın inanç tercihiyle oluşan imanının belirginleşmesinde, etkin bir güce sahip olmuş olsa bile, harici ve psikolojik faktörlerin seçiminde ve onaylanmasında asıl olan irade olmaktadır.

İnsan iradesini, temyiz kabiliyeti şeklinde de tanımlayan Matüridi, bir insanın, sahip olduğu bu yetisinden dolayı, iyi-kötü arasında tercih sahibi olması nedeniyle, Allah tarafından müspet fiilleri benimseme, özümseme ve uygulamaya davet edilmektedir (Matüridi 2002:282).

Bu davet, bireyin tercihinde kendi öz-benliğinden kaynaklanan bir tercihe sahip olduğunu göstermektedir. Mâtürîdî'ye göre, akıl sahibi olan bir insan, aynı zamanda irade sahibidir. Bu doğrultuda sağlıklı bir birey, eylemlerindeki iyilik ve kötülük, güzellik ve çirkinlik, yarar ve zarar gibi niteliklerin farkında olan ve bu doğrultuda tercihte bulunup hareket eden bir varlıktır. Bu nedenle Matüridi, aklı idraki, bireyin temyiz ehli olmasıyla izah eder⁴).

Mâtürîdî'ye göre Kur'an-ı Kerim'deki, "Eğer Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzerine toplardı" (el-En'am 6/35) şeklindeki âyet, ilahi iradenin insanın tercihinde zorlayıcı bir faktör olmadığına vurguda bulanmaktadır. Nitekim Kur'an'da birçok yerde bulunan, "Eğer Rabbin dileseydi..." şeklindeki âyet ibareleri ilahi iradenin, insanın iradesine özgür bir alan bıraktığını göstermektedir⁵. Zira ilgili âyetin devamındaki, "Öyle iken sen, mü'min olsunlar diye mi insanları zorlayacaksın?" şeklindeki ifade, konuyu belirginleştirmektedir. Yine insan iradesinin mevcudiyetine işaret eden, "Bu, Allah'ın bir kavme verdiği nimeti, onlar kendilerini değiştirmedikçe, değiştirmemesinden dolayıdır" (el-Enfal 8/53) âyeti konuya açıklık getirmektedir. Öte yandan "Her nefis, kazandığı ile karşılık görecektir. Bugün zulüm yoktur" (el-Gafir 40-17) mealindeki âyet, insan iradesinin tezahürü olmayan eylemlerden dolayı, zulme (haksızlığa) uğramayacağını belirtmektedir. Öte yandan insandaki iradeyi, "İstediginizi yapın, kuşkusuz Allah yaptığımız şeyleri hakkıyla görür" (Fussilet 41/40) âyeti, yine bireyin iradesinin var olduğunu göstermektedir.

İnsanların eylemlerinde iradelerinin rolü olduğunu ve bu nedenle de yaptıklarından sorumlu olduklarını belirten birçok âyet arasında, "De ki: Hak,

⁴ Maturîdî, İstanbul 2002, s. 282.

⁵ Maturîdî, İstanbul 2002, s. 288-289, 380-383.

Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin" (el-Kehf 18/29) âyeti doğrultusunda Mâtürîdî, insanda bil-kuvve irade bulunduğu ve bunun sayesinde özgür istemi etkin rol oynayacağı ve be nedenle de sorumlu tutulduğunu belirtmiştir⁶.

İrade sahibi olan insanlara Allah'ın göndermiş olduğu peygamberler onlara, doğru ve yanlış, gerçek ve yalanı anlatmışlar ve hak ile doğruya davet etmişlerdir. Teklif ve tebliğ, iradesi olanlara yapılır⁷.

Kur'an verileri doğrultusunda tebliğ, sadece bir sunumdur. Sunulan olguyu, muhatap olan birey, kabul eder ve özümser ya da reddeder. Bireyin tepkisinin ne şekilde sonuçlanacağına bakılmaksızın, tebliğ yapılır. Zira tebliğ, dini bir görevdir. Sorumlu kişiler de, görevini yapmakla yükümlüdür.

Söz konusu görevin yapılaş şekli ile ilgili olarak, Emir bi'l-Ma'ruf ve Nehiy ani'l-Münker şeklinde ifade edilen tebliğ/irşad, konusunda Zemahşeri, "*İçinizden hayıra çağıran. ma'rufu emreden ve münkeri nehyeden bir topluluk bulunsun*" (Al-i imran 3/104) mealindeki âyeti açıklarken, bu görevi ancak ma'ruf ve münker ile bu husustaki emir ve nehyin metotları hakkında bilgi sahibi olanların yerine getirebileceğini, aksi halde iyiliğin kötülük veya kötülüğün iyilik zannedilmesi gibi hatalara düşülebileceğini ileri sürer (el-Keşşaf:I, 452). Bu görüş Ehl-i sünnet âlimlerince de benimsenmiştir. Ayrıca hiç kimse başka birinin gizli hallerini araştırma, kötü de olsa mahremiyetine vakıf olup aleniyete dökme hakkına sahip değildir⁸.

Matürîdî'ye Göre Tebliğ

Matürîdî, İslam dininin tebliğindeki metodunu, "*Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle davet et ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.*" (en-Nahl 16/125) âyeti ekseninde şekillendirmiştir. Âyette geçen "hikmet" terimi ona göre, akli delil anlamına gelen hüccet ve bürhandır. Aynı zamanda hikmet, Kur'an'ın kendisidir. Zira Kur'an, hüccet ve delil kitabıdır⁹.

"*Hâl dili*" ve "*kâl dili*" şeklinden bölümlenen tebliğ metodunun, kâl dili kullanımında "*hüccet*" ve "*bürhan*" ekseninde oluşan "*hikmet*" boyutuna vurguda bulunan Matürîdî'ye göre bu şekildeki bir dini sunum, insanları ikna edebilecek en başarılı bir yöntemdir (Matürîdî, 2010:VIII,217-218).

⁶ Mâtürîdî, İstanbul 2002, s. 328-329,; V, s. 55.

⁷ Mâtürîdî, İstanbul 2002, s. 288.

⁸ Çağrıçı, İstanbul 1998, s. 139.

⁹ Mâtürîdî, İstanbul 2010, II, s. 323.

Nitekim Kur'an'da da sıklıkla vurgulanan "birban" metodu, aynı zamanda İslam'a yönelik eleştirilerde bulunan dini ve felsefi düşünceler karşısında da, önerilen en geçerli bir yöntemdir.

Ancak Matüridi, asıl olması gereken tebliğin hem hal hem de kâl diliyle yapılması gerektiği kanaatindedir. Söz ve eylem birlikteliğinden oluşan bu dini sunum şekli, muhatabın hem aklını hem de gönlünü tatmin edecektir. Matüridi'ye göre Kur'an'daki, "Onlarla en güzel şekilde mücadele et" âyetindeki buyruk da bu şekilde anlaşılmalıdır¹⁰.

"Güzel şekilde mücadele" ifadesi, "Elinizden geldiğince kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyici olun, nefret ettirici sözler söylemeyin ve bu tür davranışlardan kaçının." (Buhari, "İlim", 11, "Edeb", 80; Müslim. "Cihad", 8) şeklindeki peygamber sözünde açıklık kazanmaktadır.

Matüridi'ye göre dini alanda tebliğde bulunmak bir peygamber metodu olduğu gibi aynı zamanda dini konularda tartışma da yine Kur'an verileri doğrultusunda bir peygamber yöntemidir. Bu doğrultuda "Siz bilginiz olan şeylerde tartıştınız, ama hiç bilmediğiniz şey hakkında neden tartışıyorsunuz?" (Al-i İmran 3/66) âyetini örnek olarak verir. Yine Hz. İbrahim'in Fir'avn ile tartışmasını ele alan âyetler (el-Bakara 2/258, el-En'am 6/80, 83, eş-Şuara 26/23-24, 27, 31-32, Taha 20/50-51) âyetlerini ele almıştır¹¹.

Tebliğ yapılırken aşama süreci ve sonuç almada acele edilmemesi gerektiğini vurgulayan Matüridi, hidayete yönelik bir sonuç için, dua edilmesi gerektiğini özenle belirtir.

Dini bir alanda tebliği yapılırken, bedduadan kaçınılması gerektiğini belirten Maturidi, bu konuda "Onların söylediklerine sabret ve yanlarından güzelliikle ayrıl." (el-Müzemmil 73/10) âyetini referans olarak kullanmaktadır.

Kur'an'ın bu buyruğunda Hz. Peygambere, dini sunum yapılan kimselerin olumsuz tavırları karşısında, herhangi bir tepki göstermeden sabırla hareket etmesi gerektiği anlatılmaktadır. Matüridi burada Hz. Peygamberin insani niteliklerinden dolayı aldırış etmemesinin mümkün olmadığını aktarmaktadır. O, bu konuda, "Onların söylediklerinin seni mahzun ettiğini biliyorduk. Aslında onların yalanladığı sen değilsin. Bu zalimlerin inkar ettiği Allah'ın mesajlarıdır" (el-En'am 5/33) âyetine göndermede bulunur. Matüridi burada, yalanlama ile cehalet arasında bir ilişki olduğunu kabul eder ve bu nedenle de sabır gerektiği kanaatine ulaşır. Matüridi, bu konuda "Sen onların

¹⁰ Maturidi, İstanbul 2010, VIII, s. 216.

¹¹ Maturidi, İstanbul 2002, II, s. 218-219.

işlediği kötülüğü en iyi yol hangisi ise onunla sav." mealindeki Mü'minun suresi 96. âyetini dayanak olarak kullanmaktadır¹².

Dini konularda sunum yapılırken, bir takım olumsuz tepkilerle karşılaşma ihtimali durumunda, Hz. Peygambere yönelik buyruk doğrultusunda hareket etmek gerektiği kanaatindedir. Buna göre, "*Başkalarının senin aleyhine söyleyebileceği her şeye sabırla katlan ve onlardan uygun bir şekilde ayrıl.*" (el-Müzemmil 73/10) âyeti doğrultusunda, dini tebliğ yapan kimse, kendisine yönelik sözlü ve fiili olumsuz tutum ve davranışlar karşısında, onlara aldırış edilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Zira "*Rahmanın kulları, yeryüzünde tevazu ve vekar içinde yürürler ve ne zaman kötü niyetli, dar kafalı kimseler kendilerine laf atacak olsa, sadece selam derler.*" (el-Furkan 25/63) âyeti, tebliğ esnasında tutum ve sonrası gerçekleşen ayrılmanın nasıl olması gerektiğini vurgulamaktadır. Güzel şekilde ayrılma, onlara merhametle yaklaşma, dua etme ve onların hayrına olacak söz ve eylemlere kendilerini davet etme anlamına gelmektedir.

Dini sunum yapıldığında sinirlenmemek, muhatabın seviyesine göre konuşmak, olumlu yaklaşmak, söz ve konuların seçiminde dikkat ve teenni içerisinde olmanın gerekliliği yanında özellikle sabırsızlık göstergesi ve Allah'ın vazifesine müdahale anlamına gelen muhatabın zihni değerlendirme ve aktarılanlar üzerinde düşünme fırsatını gözardı edecek şekilde olumsuz bir yargı sonucu, onların cezalandırılması ve kötülüğünü istemek şeklinde yaklaşımda bulunmanın doğru olmadığını kabul eden Matüridi, bu konuda Hz. Peygamberi örnek olarak kabul eder. Zira o, kendisine hakaret eden ve şiddet kullanan kavmi hakkında, "*Allah'ım kavmime hidayet ver, onlar hakikati bilmiyorlar.*" şeklinde dua etmiştir.

Öte yandan Kur'an'daki, "*Onların işlediği kötülüğü en iyi yol hangisi ise onunla sav.*" (el-Mü'minun 23/96) âyeti, bu konuya açıklık getirmektedir¹³. Matüridi bu âyet doğrultusunda dini tebliğde, müspet hareketin önemini dikkatlere sunmaktadır.

Nitekim Matüridi, En'am suresi 35. âyette yer alan, "*Allah dileseydi elbette onları hidayet üzerinde toplardı. O halde cabillerden olma*" mealinde yer alan "*cabillerden olma*" ibaresini, 'onları hidayete ulaştıracak iyilik ve erdemlilikten uzaklaşma' şeklinde yorumlamıştır¹⁴.

¹² Matüridi, İstanbul 2004, V, s. 295, 297.

¹³ Matüridi, İstanbul 2010, XVI s. 207.

¹⁴ Matüridi, İstanbul 2010, V, s. 55.

Hız. Peygamberin nübüvvetini tebliğ, yaşadıkları sonucu ortaya çıkan tecrübeleri doğrultusunda dini sunum metodunu şekillendiren Matürîdî'ye göre, dini konuların anlatımında muhatabın sözlü ve fiili tepkisi karşısında, aynı şekilde karşılık verilmemesi kanaatindedir. Onların kurtuluşa erişmelerini temenni etmenin asıl olduğunu belirten müellif, olumsuz tutumlarda, karşı tarafın durumunun, Allah'a bırakılması gerektiği kanaatindedir¹⁵.

Zira Matürîdî'ye göre, karşı tarafın tutumunun aynısı sergilenecek olursa, yani onlar cezalandırılır ve de Allah tarafından helak edilecek olursa bu, bir tür onları imana zorlama olurdu. Böylece iradi tercih ortadan kalkar, zorunlu bir seçenek zuhur etmiş olurdu. Bu ise imanın öz niteliğine aykırıdır. Zira iman bir tercihtir. Peygamberlerin gönderiliş hikmetine aykırı olur ve böylece imtihan ortadan kalkardı. Öte yandan Allah'ın Kur'an'da öne çıkardığı ve imanın tercihine yönelik kanıt ve gerekçeler da anlamsız olurdu¹⁶.

Bu doğrultuda Matürîdî, doğru ile yanlışın, hak ile batılın birbirinden ayrılmasıyla, gerçekler belirginleştikten sonra bir kimseye dini alanda zorlanma yapılmasının mümkün olmadığını vurgular¹⁷.

Matürîdî'nin bu konudaki yaklaşımının temelini, irade özgürlüğü oluşturmaktadır. Zira ona göre dini ve imani alanlarda, tercih söz konusudur ve bu da ancak iradenin özgür hareket etmesiyle gerçekleşir. Nitekim o, "Ey insanlar! İşte Rabbinizden size hak geldi. Artık hidayeti kabul eden kendi nefsi için kabul etmiş olur. Sapıklık eden de kendi aleyhine sapsın olur. Ben sizin başınızda bir bekeçi değilim" (Yunus 10/107) mealindeki âyet ekseninde hareket eder. Söz konusu âyetin neshedildiği yönündeki görüşlere itibar etmeyen müellife göre, bu âyette Hz. Peygamberin görevi anlatılmaktadır. Bu durumda Hz. Peygamberin, kendisine inanmayanları, zorla ikna etmek gibi bir vazifesi yoktur. Zira o, sadece tebliğ ile yükümlüdür¹⁸.

Tebliğ edildiği halde, karşı çıkan azgın topluluklar hakkında, "O halde onlardan yüz çevir, bu durumda senin bir suçun olmaz" (ez-Zariyat 51/54) âyeti doğrultusunda, tebliğ ve irşat görevini, delil ve burhanlarla yaptıktan sonra, sonuçta onların kabul ve reddi konusunda Hz. Peygamberin sorumlu olmayacağı ve onları kendi hallerine bırakmak gerektiği kanaatinde olan

¹⁵ Matürîdî, İstanbul 2010, XVI, s. 210.

¹⁶ Matürîdî, İstanbul 2010, XVI, s. 205-206.

¹⁷ Matürîdî, İstanbul 2010, II, s. 160.

¹⁸ Matürîdî, İstanbul 2010, VII, s. 123.

Matüridi, bu tür kişi ve kesimler yerine, iman etme ihtimali olanlara yönelip, onlarla meşgul olmak gerektiği kanısını taşımaktadır¹⁹.

Herhalükarda tebliğ/irşad göreviyle meşgul olunması gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak burada bağnaz, kibirli ve yobaz kimselerle vakit harcamak yerine, başka kişi ve kesimlerle meşgul olmak gerekmektedir.

Zira zorla insanların kalbine müdahale söz konusu olamaz. "Eğer Rabbin dilemiş olsaydı, bütün insanları tek bir ümmet yapardı." (el-Maide 6/48) mealindeki âyette bu teze açıklık kazandırmaktadır. Böylece iman, tercihe bırakılmış olmaktadır²⁰.

Menfi Tebliğ

En başarılı dini sunumun, söz ve eylem birlikteliğiyle gerçekleşmesi gerektiği kanaatinde olan Matüridi, tebliğ yapılan kimselere sahiplenerek yaklaşılması, onlara olumlu jest, mimik ve tavırlar içerisinde muhatap olunması gerektiğini vurgular. Maturidi'ye göre her türlü müspet yaklaşım ve hareket sonuç vermezse ve tam tersine bir tepkiyle karşılaşılırsa, bu durumda tavır değişikliğine gidilebilir²¹.

Bununla birlikte Matüridi, "Ey Muhammed! Şimdi sen ne ile emrolunuyorsan onları kafalarını patlatırcasına açıkça bildir. Müşriklere aldırış etme" (el-Hicr 15/94) şeklindeki âyetin, savaş âyetleriyle nesh olunduğu tezine karşı çıkar. Matüridi, bu tür âyetler ile yerel ve bazı özel durumlarda amel edilebilir olarak görür. Zira savaş âyetleri olsa da sonuçta Hz. Peygamber âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Bununla birlikte Allah'ın buyruklarını tebliğ konusunda herhangi bir korkuya kapılmadan, başka şeylerden de çekinmeden yapılması gerektiği Hz. Peygambere buyurulmuştur. Kulakları patlatırcasına risaletin tebliğ edilmesi emredilirken, bu konuda adaletten de ayrılmaması ve haktan sapmaması gerektiği de öğütlenmiştir²².

¹⁹ Maturidi, İstanbul 2010, XIV, s. 154.

²⁰ Recep Önal, *Ebu Mansur el-Matüridi'ye Göre İslam Dışı Dinler*, Emin Yayınları, Bursa 2013, s. 134.

²¹ Maturidi, İstanbul 2010, VIII, s.217-218.

²² Maturidi, İstanbul 2010, VII, s. 65; XVI, s. 208.

Değerlendirme

İmam Matüridi'nin büyüdüğü ve yaşadığı çağa ve ortamına bakıldığında, onun farklı İslami gruplarla, değişik din mensuplarıyla muhatap olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda müellif, birbiriyle aykırı olan görüşlere muttali olmuş, onlar arasında değerlendirmelerde bulunmuş ve bunlar içerisinde Ehl-i sünnet'in savunuculuğunda bulunmuştur. Bu nedenle de kendisine "Alemül-hüda" ünvanı verilmiştir.

İslam dininin evrensel bir yapıda olduğu kanaatinde olan Matüridi, her çağın insanına hitap edebilecek bir niteliğe sahip olan İslamiyetin, eylem ve söz ile tebliğ/davet/irşad edilmesinin zorunluluğu kanaatindedir.

Söz konusu tebliğin şeklinin Hz. Peygamberin metoduyla gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade eden Matüridi, konuyla ilgili Kur'an âyetleri doğrultusunda bir hareket tarzı ortaya koymuştur.

Matüridi, İslam dinin tebliğinin ve bu yoldaki irşad faaliyetlerinin engin bir hoşgörüyü dayanması gerektiği kanaatindedir. Zira Kur'an bunu emretmiş ve Hz. Peygamber de bu tarzda hareket etmiştir.

Matüridi'nin yaşadığı ortamın kültürel etkisi de dikkate alındığında, sergilemiş olduğu İslam'ın tebliği konusundaki tezi, ilgili Kur'an âyetleriyle sentez yapılarak ortaya konmuştur. Aynı zamanda Hz. Peygamberin uygulamaları da başvuru kaynağı olmuştur.

Farklı İslami metodların gerçekleştirildiği günümüzde tebliğ, irşat ve da'vette, Matüridi eksenli bir anlayışın, toplumsal dini algı açısından önemli olduğu kanaatindeyiz. Onun, tebliği metodundaki temel yönelişi, insan iradesine vermiş olduğu özgürlük eksenine oturmaktadır. Bu doğrultuda başta "dinde zorlamak olmamak" buyruğu olmak üzere, tüm dini sunumlarda insanın özgür iradesini hiçe sayıcı yaklaşımlara karşı çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

Çağrıncı, Mustafa, “Emir bi'l-Ma'ruf Nehiy ani'l-Münker”, *T. D. V. İslam Ansiklopedisi*, XV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, 138-141.

Matüridi, Ebu Mansur, *Te'vilatü'l-Kur'an*, (Ed. Bekir Topaloğlu), İSAM, İstanbul 2004-2010.

Matüridi, Ebu Mansur (2004). *Te'vilatü Ehlî's-sünne*, (Nşr. Fatima Yusuf), Beyrut 2004, Müessesetü'r-Risale.

Önal, Recep, *Ebu Mansur el-Matüridi'ye Göre İslam Dışı Dinler*, Emin Yayınları, Bursa 2013.

Topaloğlu, Bekir, “İrşad”, *T. D. V. İslam Ansiklopedisi*, XXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, 454-455.